

Waldemar Ahlén, och kantor, musikdirektör Set Svanholm.

Gabriel Grefberg,
sekr.

Ärkestiftets K. S. V. har under året 1940 sammanträtt en gång, till årsmöte i Upsala den 12 februari. Efter tidebön i Domkyrkan (Sext.) hölls i Dekanhuset föredrag av kyrkoherden dr Oscar Krook om den tillämnade evangelieboksrevisionen. Efter gemen-

sam middag och årsmötesförhandlingar talade domkyrkoorganisten Henry Weman om aktuella orgelfrågor, varvid han särskilt uppehöll sig vid det märkliga nya verket i Skänninge kyrka. Samvaron avslutades med orgelföredrag och tidebön (vesper) i Domkyrkan.

Styrelsen omvaldes (H. Weman, ordf., S. Sahlin, v. ordf., L. Lindhagen, sekr. och representant i CK, P. G. Persson, kassaförvaltare).

L. Lindhagen,
sekr.

Recensioner.

Liturgik.

Julius Tyciak: Die Liturgie als Quelle östlicher Frömmigkeit, Freiburg 1937.

Johannes Pinski: Die sakramentale Welt, Freiburg 1938. (Sammlung Ecclesia orans Band XX & XXI).

Den utmärkta serien Ecclesia orans utvidgas härmed, efter långt uppehåll, med två nya band. Tyciaks lilla bok skildrar på ett utomordentligt sätt den ortodoxa Kyrkans liv, sådant det är betraktaren åtkomligt i dess liturgi. Man får en levande föreställning vad liturgien verkligen kan betyda för de ortodoxa fromma, som dagligen och stundligen leva med i sin kyrkas liv. Boken är i hög grad välkommen just som en studie i österländsk fromhet, en värld som för de flesta av oss, så ensidigt orienterade mot väster, väl ännu så länge är en sluten värld.

Pinskis arbete behandlar egentligen samma grundtema, men från teor-

tiska och principiella synpunkter, och är icke begränsad till ortodoxa Kyrkan enbart utan allmänkyrkligt bestämmd, ehuru exemplen förträdesvis hämtas från den romerska kyrkans liv. Pinski vill visa, huru en sakramentalt präglad kristendomstyp på alla livets områden får inflytande över sina utövare, på ett helt annat och intensivare sätt än vår gängse intellektualistiska och abstrakta trossyn. Den »protestantiske» läsaren blir kanske först förbluffad. Men alltefter som han läser vidare i denna med rapp stil skrivna bok, börjar han mer och mer ana livsvärden som oftast äro förborgade för en svensk evangelisk kristen på grund av det svaga sakramentala inslaget i vår tanke- och trosvärld. För mig personligen måste jag säga, att boken blev ett bevästande av den revolution i min kristendomsyn, som den »Kyrkliga förnyelsens» tankar och praxis fört med sig.

L. Lindhagen.

Orgel.

Joh. Nep. David: Choralwerk VII. Für Orgel-Positiv. Breitkopf und Härtel, Leipzig. Mk 3:—.

Edgar Rabsch: Der grimmig Tod mit seinem Pfeil. Phantasie und Fuge für Orgel. Breitkopf und Härtel, Leipzig. Mk. 2:—.

Gerhard Bunk: Musik für Orgel, op. 81. Breitkopf und Härtel, Leipzig. Mk. 3:—.

Johann Nepomuk David har utgivit ytterligare ett häfte, det sjunde i ordningen, av sitt nu sålunda ganska omfattande »Choralwerk». Det innehåller kompositioner avsedda för det lilla orgelpositivet och det är därför med ett alldeles särskilt stort intresse man öppnar det nya häftet. Den lilla miniatyrgeln är ju ett instrument i kommande och för dess framtid betyder givetvis ett speciellt litteraturbestånd en hel del. Davids nya samling visar sig innehålla tre flersatsiga koralsaker, nämligen två partitor över över resp. »Es kommt ein Schiff geladen» och »Vom Himmel hoch» (= sv. ps. 63) samt Koräl och fuga över »Wie schön leucht' uns der Morgenstern» (=sv. ps. 32). Att David är ett kontrapunktiskt snille av allra första ordningen kan ingen ett ögonblick ifrågasätta och att även dessa hans sista orgelalster ha ett utomordentligt konstnärligt värde är givet. Men tack vare den hänsynslösa kontrapunkteringen, som ej viker tillbaka ens för de mest härresande dissonanser, måste deras praktiska betydelse bli åtskilligt mindre. Mest användbar torde partitan över »Vom Himmel hoch» vara. Den består av en aria, med koralen i understämman och även för ovana öron välljudande, en flott gjord invention, ett fullkomligt unikt bicinium, en toccata med koralen i e-moll »överspunn» med snabbt framilande passager

samt en ganska lång och skickligt gjord fuga. Till studium kan man där- emot utan tvekan rekommendera hela häftet.

Edgar Rabschs fantasi och fuga har som röd tråd koralen »Der grimmig Tod mit seinem Pfeil», motsvarande vår koral n:o 588 (dock med det ursprungliga eoliska slutet). Fantasin har koralen i flera genomföringar, fugatemat är en mycket fri rytmisk och melodisk omformning av koralens första rad. Verket är modernt lineärt till sin hållning dock jämfört med t. ex. David mycket moderat. Det är ingalunda lättspelt men ett instuderande lönar utan tvekel mödan för den, som gillar sådan musik.

Någon bestämd form har icke Gerhard Bunks orgelkomposition. Redan titeln röjer, att upphovsmannen varit tveksam om benämningen. I själva verket är det också en ganska formlös och genom sin respektabla längd ganska tröttande sak, som möjligen kan ha någon uppgift såsom introducerande eller avslutande musik såsom ackompanjemang till »folkets sorl». Tekniskt är den medelsvår.

Rqu.

Ejnar Eklöf: Sorgmusik (Musica funebre) för piano eller orgel. Sv. Kyrkans Diak.-styr. Kr. 1: 50.

Hugo Melin: Orgelkoraler. Introtuspreludier och postludier. V. Norberg, Västerås. Pr styck kr. 1:—, hel serie kr. 4: 50.

Otto Olsson: Præludium og Fuga i dis-moll för orgel, op. 56. W. Hansen, Musik-Forlag, Kobenhavn.

Till sina föräldrars minne har Ejnar Eklöf skrivit en Musica funebre, som tilltalar genom sin övertygande överensstämmelse mellan upplevelse

och yttre uttrycksform (stil). Såsom stilla musik föredragen på piano i hemmet vid sorgetillfällen har den sitt givna och obestriddiga värde.

Bortsett från den missvisande överrubriken »Orgelkoraler» på Hugo Melins häfte orgelsaker tar man med nöje del av dessa, tydligtvis för komponistens eget gudstjänstbruk skrivna stycken. De äro icke strängt genomarbetade, tvärtom bära de alla genomgående improvisationens tillfällighetsprägel över sig, men det utstrålar från dem alla en friskhet och en organistisk spelglädje, som gör att man stimuleras av dem och bortser från de brister och de ojämnheter, som en pedantisk nagelfarare skulle kunna anmärka på. Man rekommenderar gärna ett häfte, varav alla gudstjänstspelande organister ha så mycket att hämta för sin gärning. De koraler, som bearbetats äro följande: nrs 8, 12, 33, 55, 124 och 511.

Otto Olsson kan ju som bekant röra sig i de större formerna med en säkerhet och behärskning som få andra svenskar. Detta visar även de sist utkomna av hans orgelkompositioner: Preludium och fuga diss.-moll. Stilen är den för Olsson kända, en blandning av polyfoni och homofoni. I de ackordiska partierna röjer tonsättaren sin samhörighet med den äldre generationen, som vanligtvis i hög grad beundrade den romanska orgelkonsten sådan den representerades av de franska mästarna Widor och Guilmant etc. I de polyfona avsnitten, där man ställvis kommer att tänka på Reger eller andra nyare orgelkomponister, handskas Otto Olsson med erkänt mästarskap med de olika linjernas förande emot varandra. Fugan är en dubbel-fuga; det andra temat angives redan i preludiets fyra introducerande largotakter. Det första fugatemat är kännetecknat av gott spelhumör med sina

lustiga kvinthopp. Tonsättaren synes med förkärlek skriva ikorsmärkta tonarter. Hans båda föregående verk i denna form ha ju fissa-moll, resp. cissa-moll som tonarter.

Blandad kör och solo.

Henry Weman: Från tidevarv till tidevarv (sv. ps. 177). För blandad kör och solo. Sv. Kyrkans Diak.-styr. Kr. 1:50.

Denna till biskop John Cullbergs invigning i Upsala domkyrka den 22 september 1940 gjorda komposition är en bearbetning för blandad kör och barytonsolo av den i nya koralboken intagna melodien till den vackra Gabrielssons-psalmen. Denna är genomkomponerad: varje textvers har fått sin musikaliska bearbetning. Yttersatserna äro skrivna i traditionell sträng svensk koralsats, den andra versen i figurerad sättning med c. f. — i rytmiskt avseende ganska fritt behandlad — i sopranstämman. Tilltalande är den vackra stegringen mot versens slut, där tenorstämman får övertaga koralmelodiens sista rad. I tredje och fjärde verserna träder till de fyra körstämmorna en solostämman (baryton), som i tredje versen sjunger en egen melodi och i fjärde strofen övertar koralen. Den genomgående gedigna fakturen, den nobla enkelheten och den manligt osentimentala hållningen stämplar denna koralmotett till god kyrkomusik, vilken genom sin relativa tekniska lättillgänglighet bör kunna bli beaktad av vederbörande och använd i den höga grad den förtjänar.

C. E. R.

Solosång.

Ejnar Eklöf: Den heliga natten (C. D. af Wirsén). Sv. Kyrkans Diak.-styr. Kr. 1:50.

Henry Weman: Två solosånger.

1) *Fader! Hör hur Din tjänare sjunger (Nils Bolander)*. 2) *Vart-hän skulle vi gå, o Herre (Olov Hartman)*. Sv. *Kyrkans Diak.* styr. Kr. 1: 50.

Folke Törnqvist: Bröllopsbön (Fritz Stenfelt). Med separat sångstämma. Nord. Mus.-förl. Kr. 1: 50.

Eklöfs »Den heliga natten» är en stilla, vek julsång med tonikaseptakord och orgelpunktpartier som harmoniska karaktäristika. Av Wemans båda sånger till nutida svenska dikter fångar den första till text av Nils Bolander det största intresset genom sin mera personligt präglade stil både i melodiken, som ställvis kännetecknas av stora (oktav-)språng, och harmoniken, som ibland tar enharmoniken rätt flitigt i sin tjänst. I Folke Törnqvists Bröllopsbön synes enkelheten vara endast ett hölje för opersonligheten och sången väcker därför föga intresse, i synnerhet som icke heller texten torde kunna sägas ha något större värde.

C. E. R.

Kyrkokonst.

Viggo Loos: Tintoretto, motreformationens målare. Wahlström & Widstrand. Stockholm. Kr. 10:—.

På svenska har tidigare icke funnits någon biografisk skildring av den store italienske målaren Jacopo Tintoretto. Efter en stor samlad utställning av hans verk i Venedig 1937 blev litteraturen om konstnären rikare, och en biografi av dr V. Loos som utkommit i år, är därför värdefull att få. Loos ser konstnären övervägande ur idéhistorisk synpunkt. Han ger en vidlyftig framställning av mystik och nyplatonism under 1500-talet och den roll de spelat i motreformationens idévärld. Förf. anser också, att sociala synpunkter haft stor plats i konstnärens livsuppfattning, och att de ha

avsatt spår i hans konst. Givet är, att tidens transcendentala idealism starkt påverkat Tintoretto och därmed också kommit till uttryck i hans produktion. En sådan synpunkt på konsten med tonvikt på de ledande innehållsfaktorerna är enligt anmälares synpunkt utomordentligt fruktbarande. Loos förmår också avvinna sitt ämne många intressanta synpunkter. Men det kan icke nekas, att i denna interpreteringsmetod lurar ibland vissa faror. Om icke en formalanalys från början klarlagt, vad som i konstnären bildgestaltning utgöres av artistiska värden, löper bildtolkningen lätt fara att teoretiskt övervärdera idéinnehållet, och ge rum åt allt för många symboliska skildringar. Några ex. på detta skulle kunna framdragas; jag nämner bara »Tillbedjandet av gyllene kalven» och »Mannaundet». Av stort värde är däremot Loos' allmänna orienteringar av konstnärens beroende av motreformatoriska tankegångar. Men i detta sammanhang får man icke alltför starkt betona skillnader i återgivande mellan katolska och protestantiska ämnen och deras användande. Det visar sig, att den protestantiska kyrkokonstens armod under denna tid gjorde nödvändigt en betydande katolsk konstimport och en omfattande efterbildning. På rent dogmatiska grunder blevo t. ex. nattvardsframställningarna mera talrika i protestantiska länder än i de motreformatoriska.

Ett stort antal bilder, tyvärr mindre väl reproducerade, pryda den intressanta och lärda framställningen.

Bengt Cnattingius.

Gust. Kuhlberg: Heliga tre konungar. Stockholm 1940. Svenska Kyrkans Diak.-styr. Bokförlag. Kr. 7: 50.

Hur vacker och poetisk den enkla

evangelieberättelsen om konungarnas tillbedjan än är, har den icke varit tillfyllest för gångna generationer av fromma. Legender och berättelser, bibeltolkningar, folktro, dramatisk diktning och poesi för att inte tala om målning och skulptur ha inspirerats av skildringen i Matt. 2:1—12. Ett rikt och mångskiftande stoff har frambragts, nästan allt genomlyst av samma naiva poesi, som vilar över trettondagen själv. Redan de apokryfiska evangelierna utsmyckade berättelsen med många detaljer. Under tidernas lopp blev denna väv på ett motiv allt rikare, men först på 1300-talet gjordes en sammanfattning av det rika materialet av legendariska berättelser, bibeltolkningar och reflexioner kring evangelietexten. Upphovsmannen hette Johannes av Hildesheim och var biskop i Münster. Hans vackra legend är nu för första gången tillgänglig på svenska, i översättning av pastor Gustav Kyhlberg. I hans nyutkomna bok, *Heliga tre konungar*, utgör den inledningen.

Utom denna utförliga legend finnas många andra, vilka också meddelas i översättning eller sammandrag och vilka variera det rika ämnet. I andra avsnitt av boken ger förf. en utförlig framställning av huvudlegendens sammansättning och de många anknytningar den gav t. ex. folktro och folkdiktning och framför allt de kyrkliga festspelen, där trekungaspelet intog en framträdande plats.

Vidare behandlar förf. det astronomiska problemet om stjärnan och konungarna och om den babyloniska astrologiens beräkningar samt om relikerna och deras bevarande i Köln. Ett särskilt kapitel skildrar några av konstens mästerverk.

Det är säkert många, som komma att vara Gustav Kyhlberg tacksam för denna bok. I vårt land äro arbeten av detta slag mycket sällsynta, och en framställning av ifrågavarande ämne har hittills saknats. I dagens mörker väcker denna vackra skildring ljusa drömmar om kristendomens universalism, epifanians egentliga innebörd.

Bengt Cnattingius.

Svensk byggnadstradition i bilder. Ferdinand Bobergs jubileumsutställning. Stockholm 1940.

På arkitekten och tecknaren Ferdinand Bobergs 80-årsdag anordnades i det nya Statens historiska museums lokaler en jubileumsutställning, som omfattade ett stort antal akvareller och teckningar av hans hand. Det är mindre denna utställning av svenska byggnadsminnesmärken än den samtidigt utgivna skriften, betitlad, *Svensk byggnadstradition* som tarvar uppmärksamhet. Det första bidraget, som direkt anknyter till utställningens bilder, är författat av antikvarien Erik Lundberg och skall här särskilt anbefallas. Det är en kort sammanfattning av det rika ämnet svensk byggnadstradition, i vilket den svenska landskyrkan är ett av de främsta föremålen. Denna lilla skrift med sina ypperliga reproduktioner av Bobergs bilder — i anmälares tycke betydligt överlägsna de tekniskt sett tråkiga originalen — bör läsas av alla vänner av svenska kulturminnesmärken. Och i dag få de för många fordom så tomma orden tradition och kultur en djup och betydelsefull mening.

Bengt Cnattingius.